

Əvvəli 16 may tarixli sayımızda

Azərbaycanın milli təhsil tarixində iz qoymuş tanınmış pedaqoqlardan biri də Müseyib Molla İbrahim oğlu İlyasovdur. Azərbaycanın Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimov Müseyib İlyasovun fədakarlığına göstərdiyi pedaqoji fəaliyyətinə yüksək qiymət verərək qeyd etmişdi: "Məşhur Qori Seminariyasını bitirən, Şuşada açılan darülmüəlliminin ilk təşkilatçısı və müdirilərindən olan, sonralar qəza maarif şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışan Müseyib İlyasov bir fədai-mücahid kimi hərəkət edir, dağ obalarının hamısında maarifin, mədəniyyətin yayılmasına çalışır, sözün əsl mənasında cəhalətə qarşı çarpışırdı".

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Tarix Arxivinin "Bakı şəhəri III Aleksandr adına I kişilər gimnaziyası" (f.391) və "Xalq məktəblərinin Bakı-Dağüstən Direksiyası" (f.309) fondlarında Azərbaycanda təhsilin inkişafında və onun geniş yayılmasında xidmətləri olmuş tanınmış pedaqoq, maarif fədaisi Müseyib Molla İbrahim oğlu İlyasovun şəxsi işləri qorunub saxlanılır. Azərbaycanda xalq təhsilinin inkişafında və onun yayılmasında böyük rolunu xidməti olmuş bu şəxs haqqında təəssüflər olsun ki, əvvəlki dövrlərdə nəşr olunmuş kütləvi nəşrlərdə, ensiklopediyalarda, o cümlədən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyasında hər hansı bir məlumat yoxdur. Pedaqoq Müseyib İlyasovun Dövlət Tarix Arxivlərində saxlanılan şəxsi işlərindəki məlumatlara və digər mənbələrə əsaslanaraq hazırladığım bu məqaləni hörmətli oxucularımı zın diqqətinə çatdırıram.

Görkəmli pedaqoq və kütləvi mədəni iş rəhbərlərinin, o cümlədən M.Qiyasbəyov, S.M.Qəniyev, F.Rzabəyov, Hüseyn Cavid, R.Əfəndiyev, Q.Bağirov, M.İlyasov, N.Qiyasbəyov, A.Qasimov, S.Acalovun iştirakı ilə keçirilmiş müəllim seminariyaları müdirələrinin qurultayının 1921-ci il 12 sentyabr tarixli iclasında müəllim seminariyalarının gündəlik zəruri tələbat malları ilə təmin olunması məsələsinə baxılmışdır. Məsələ hərtərəfli müzakirə edildikdən sonra qərara alınmışdır ki, yerli ərzaq şöbələri seminariya pensionlarının mövcud olması üçün onları gündəlik və yaxud aylıq zəruri tələbat malları ilə təmin etmək iqtidarında deyildir. "Yerli ərzaq şöbələrinin verməyə hər hansı bir ərzağı olmadığı üçün hər dəfə, xüsusilə də çörək verirlər ki, həmin çörəklər də uşaqların qidalandırılması üçün yararlı halda olur. Bunlara ümid edərək pension açmaq mümkün deyildir. Bütün müəllim seminariyalarının təcrübəsi göstərir ki, ərzaq şöbələri həmişə də olmasa, bir az çörək, düyü, qənd, çaydan başqa heç nə verə bilmirlər. Verilənlərə əlavə olaraq digər gündəlik və ya aylıq ərzaq malları seminariya tələbələrini tərəfindən alınır, tələb olunan ərzaqlar bazarlarda da olmadığı üçün uşaqlar günlərlə ac qalmalı olurlar. Gəncə, Qazax, Nuxa və Şuşanın yerli şəraiti elədir ki, buradakı bazarlarda ilkin zəruri tələbat mallarını, xüsusilə çörək, odun, ağ neft, ət, yağ və tərəvəzi həmişə tapmaq mümkün olmur. Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, qurultay yekdilliklə qərara alır: bu tədris ilinin əvvəllərində hər bir seminariya zəruri tələbat mallarının: odun, ağ neft, sabun, buğda, yağ, çay, qənd, tərəvəz,

Görkəmli pedaqoq, maarif fədaisi

Qori Seminariyasının məzunu Müseyib İlyasov mədəniyyət yayıb, cəhalətə qarşı çarpışıb

müxtəlif yarmaların tədarükünü etsin və bu məqsədlə hər bir seminariyanın müdirinə birdəfəlik nağd pulla 3 milyon manat verilsin. Ehtiyatların tədarükü seminariyanın təsərrüfat qulluqçusu və rayon icraiyyə komitəsinin nümayəndəsi ilə birgə aparılacaqdır".

1921-ci il oktyabrın 9-da Vəlibəyov, İşkov, Məmmədov, Maqomayev, Şahsuvarov və Timoševskinin iştirakı ilə Xalq Maarif Komissarlığının kollegiyasının keçirilmiş iclasında Azərbaycanın müəllim seminariyaları haqqında məsələlərə baxılmışdır. Müəllim seminariyaları haqqında əsasnamə, müəllim seminariyalarının tədris proqramı və dərslərin planı, müəllim seminariyaları qulluqçularının ştatı, seminariyanın oğlan və qız tələbələrini geyim və di-

xada və Şuşada bütün göstəricilər vardır ki, bu seminariyalar mövcud olsunlar. Şuşa Seminariyasının inkişafı Bakının seminariyanı kifayət qədər pedaqoji kadrlarla təmin etməsindən asılıdır. Nuxa seminariyasının müdiri isə seminariyanın saxlanmasını onunla əsaslandırır ki, seminariyanın bağlanması xalq tərəfindən məzəmmət ediləcək və hüquq əsaslarla qurultayın qərarı fəaliyyət göstərən seminariyalara deyil, yeni yarananlara aid edilə bilər.

Müseyib İlyasov ixtisaslı pedaqoq olaraq 1925-ci ilə qədər Şuşa kişi müəllimlər seminariyasına rəhbərlik etmiş və onun rəhbərliyi altında bir sıra tanınmış şəxslər, o cümlədən Azərbaycan Xalq yazıçıları Süleyman Rəhimov və Əli Vəliyev pedaqoji təhsil almışdılar. Süleyman Rəhimov VI 1921-ci ilin aprelindən 1921-ci ilin noyabrınadək Şuşa pedaqoji kursunda təhsil almış, kursu bitirdikdən sonra 1921-ci ilin dekabrından 1922-ci ilin avqustunadək Qubadlı rayonunun Qubadlı kəndində, 1923-cü ilin sentyabrından 1924-cü ilin avqust ayınadək Laçın rayonunun Hoçaz kəndində müəllim işləyərək təhsili yaymış, 1931-1932-ci illərdə Şuşa Pedaqoji Texnikumun direktoru olmuşdur.

Maarifçi-pedaqoq Müseyib İlyasov 1925-ci ildən 1931-ci ilədək Laçın-Qubadlı-Zəngilan və Kəlbəcər dairələrini əhatə edən qəzanın Xalq Maarif Şöbəsinin müdiri olmuş və maarifpərvər bir xadim kimi ucqar kəndlərdə təhsilin və mədəniyyətin yayılmasına çalışmış sözün əsl mənasında gerilik və cəhalətə qarşı mübarizə aparmışdır. Müseyib İlyasov Kürdüstan qəzasının bir çox yerlərində-Laçın şəhərində, Kürdhacı, Minkənd, Qorçu, Hoçaz, Şamkənd və digər dağ kəndlərində məktəb binaları tikdirmiş və onların istifadəyə verilməsinə şəxsən rəhbərlik etmişdir. Müseyib İlyasov 1931-ci ildən sonra Bakıya gəlmiş və 1939-cu ilə qədər Azərbaycan Xalq Maarif Komissarlığında bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmışdır. Pedaqoq Müseyib İlyasovun fəaliyyətinin son dövrü Bakıdakı 17 saylı məktəblə bağlı olmuşdur. O, həmin məktəbdə bir il müddətində - 1940-cı ilin sentyabrından 1941-ci ilin sentyabrına qədər müəllim işləmişdir.

Müseyib İlyasov 1926-cı ilin fevralın 26-dan martın 6-na qədər olan müddətdə Bakı şəhərində hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Reyasət Heyətinin yerləşdiyi binanın üçüncü mərtəbəsində yerləşən böyük akt zalında keçirilmiş I Türkoloji Qurultayın iştirakçısı olmuşdur. Qeyd edək ki, I Türkoloji Qurultay bir ictimai hadisə kimi türk xalqlarının elmi-mədəni birliyinin möhkəmləndirilməsinə və orta q milli-mənəvi dəyərlərinin inkişafına təsir göstərmişdir. Həmin qurultayda XX əsrin əvvəllərinin türkoloji elmi-mədəni mühitinin ən aktual məsələlərinə, o cümlədən dilçilik, latin əlifbası, orfoqrafiya, tarix, ədəbiyyat, folklor, incəsənət, etnoqrafiya, terminologiya və digər sahələrə dair müzakirələr aparılmış, müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir. Birinci Türkoloji Qurultayda dinlənən məruzələr və qəbul edilmiş qərarlar türk dünyasının çoxəsrlik tarixinin elmi cəhətdən tədqiq edilib öyrənilməsinin möhtəşəm proqramı kimi tarixə daxil olmuşdur. Bakıda keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultayda dünyanın müxtəlif ölkələrindən, o cümlədən Türkiyə,

■ Rafiq Səfərov, Milli Arxiv İdarəsinin Sənədlərin nəşri və istifadəsi şöbəsinin baş məsləhətçisi

İran, Rusiya, Macarıstan, Almaniya, Tatarıstan, Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Gürcüstan, Ermənistan, keçmiş sovetlər birliyində yaşayan digər türkdilli xalqların nümayəndələri iştirak etmişlər. Birinci Türkoloji Qurultayda rəsmi olaraq Azərbaycan hökuməti tərəfindən dəvət olunmuş aşağıdakı ziyalılar Azərbaycanı təmsil etmişlər: Səmədağa Ağamalıoğlu, Fəhəd Ağazadə, Ruhulla Axundov, Hənefi Zeynəli, Həbib Cəbiyev, Mustafa Quliyev, Nikolay Aşmarin, Əziz Qubaydullin, Xəlil Səid Xocayev, Bəkir Rudolfov, Cəlil Məmmədquluzadə, Hüseyn Cavid, Abdulla Şaiq, Vəli Xuluflu, Salman Mümtaz, İsmayıl Hikmət, Əli Nazim, Əmin Abid, Cəfər Cabbarlı, Əziz Şərif və başqaları da Birinci Türkoloji Qurultayda təmsil olunmuşlar. Lakin təəssüflər olsun ki, sonrakı dövrlərdə Birinci Türkoloji Qurultayın demək olar ki, bütün iştirakçıları, o cümlədən Müseyib İlyasov repressiya qurbanı olmuşlar.

Stalinizmin qanlı repressiya dalğası digər ziyalılar kimi fədakar pedaqoq Müseyib İlyasovu da haqsızlıq mənəsinə saldığı. O, 1941-ci ilin sentyabr ayında cinayətkarına təşkil edilmiş saxta ittihamlara əsasən həbs edilərək günahı sübut edilmədən 8 il həbs cəzası ilə azadlıqdan məhrum edilmişdir. Görkəmli maarif fədaisi Müseyib İlyasov 1944-cü ildə Karakəndə şəhərində həbsdə vəfat etmişdir.

1956-cı ildə Müseyib İlyasovun işində heç bir cinayət tərkibi aşkar edilmədiyinə görə, ona bəraət verilmişdir. Görkəmli pedaqoq, maarif fədaisi Müseyib İlyasovun xatirəsi xalqımız tərəfindən heç vaxt unudulmamış və bu gün də böyük hörmət və ehtiramla yad edilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.